

IHAILIJOIDEN TUNNUSTUKSIA SUOMALAISEN KOMEDIAN TEKIJÖILLE

**Annala, Jukka: *Toopelivisio*.
Helsinki: Teos 2006. 207 s.**

**Marjamäki, Tuomas:
*Naurattajat. Suomalaisen
komiikan tekijät 2007–1907*.
Helsinki: Edita 2007. 373 s.**

Suomessa on viime vuosina innostuttu kirjoittamaan television historiaa niin akateemisesti kuin populaarilla otteella. Jukka Annalan *Toopelivisio* sekä Tuomas Marjamäen *Naurattajat* kuuluvat selvästi jälkimmäiseen kategoriaan, eivätkä sitä pyri peittelemään. Kummassakin kirjassa pääasiallisena lähteenä ovat tekijöiden, lähinnä näyttelijöiden ja ohjaajien haastattelut, joita onkin tehty varsin mittavasti.

Toopelivisiossa esitellään kotimaisen tv-komedian klassikkosarjoja 50 vuoden ajalta ja aloitetaan 1950-luvulta. Tosin viimeinen vuosikymmen, 2000-luvun alku, käsitellään niin luettelomaisesti, että sen olisi voinut yhtä hyvin jättää tekemättä. Komediat kattaa kirjassa tilannekomediat, sketsisarjat ja viihdesarjat. Mukana on myös harvinaisempia lajityyppejä, kuten huiputusohjelma, talk show tai asiaviihde, viihdemakasiini, rikoskomedia, draamaviihde ja komediadraama. Genremäärittelyt on ilmoitettu kunkin ohjelman faktalaatikossa eikä määrittelyjen kriteerejä ole pohdittu tekstissä. Epäselväksi jääkin, millä perusteella esimerkiksi *Hyvät herrat* on tilannekomedia mutta *Iltalypsy* poliittinen huumorisarja.

Naurattajissa on mukana sekä elokuva-että televisiokomediaa, ja aikajänne on pitempi, kunnioitettavat sata vuotta. Etenemisjärjestys *Naurattajissa* on nykyisyydestä menneisyyteen – tai oikeastaan kirjassa aloitetaan tulevaisuudesta: Ensimmäisessä jutussa neljä nykyistä komiikan tekijää kertoo, miltä suomalaisen huumorin tulevaisuus tulee näyttämään. *Naurattajissa* valikoima on yllättävänkin kattava, sillä mukaan on otettu niin *Komisario Palmu* -elokuvat kuin stand up -komiikka.

Laaja otos tarkoittaa väistämättä myös sitä, että teemojen, ohjelmien ja elokuvien kuvaus jää pinnalliseksi.

Toopelivisiossa edetään vuosittain ja esitellään pääsääntöisesti yksi viihde-ohjelma tai ohjelmasarja yhdessä artikkelissa. Jokaisesta ohjelmasta kerrotaan myös perustiedot, kuten tekijät, lajityyppi sekä sarjojen jaksomäärät ja kestot. Ohjelmaesittelyjen lomassa on erilaisia teema-artikkeleita, joissa sekä tarkastellaan lähemmin tekijöitä, ohjelmia ja hahmoja että kerrotaan anekdootteja. *Toopelivisio* on visuaalisesti näyttävä kirja ja rakenteeltaan selkeä. Lähdeviitteitä ei ole, mutta kirjoitustavasta käy pääsääntöisesti ilmi, mihin tieto perustuu. Teksti on nautittavan sujuvaa, mutta tyylillisesti sekoi-tus asiatekstiä ja ohjelma-arviointia. Esimerkiksi *Velipuolikuusta* kerrotaan, että ”Sarjassa esittäytyi komediahistoriamme älyllisin ja monien mielestä hauskin koomikkopari, Pirkka-Pekka Petelius & Kari Heiskanen.”

Alkusanoina Jukka Annala reflektoi valintojaan ja toteaa, että kirjan otos on väistämättä jossakin määrin subjektiivinen. Mieltymykset kyllä näkyvätkin, sillä joitakin ohjelmia jää esittelyistä kaipaamaan. Esimerkiksi varhainen sinkkusarja *Sisarukset* (1965–1966) saa vain maininnan. Myös sellaiset sarjat kuin *Frank Pappa show*, *Kyllä isä osaa* tai *Muodollisesti pätevä* olisi odottanut näkevänsä esittelyjen joukossa.

Teoksessa ei jäädä kansallisen tyhjön harhaan vaan tuodaan esiin televisioviihteen ja -komedian lainat ja ulkomaiset vaikutteet. Myös elokuvien, radion ja iltamien perintö televisiolle muistetaan kertoa. Faktat ovat kohdallaan yhtä yleistä yksinkertaistusta lukuun ottamatta. Toisin kuin *Toopelivisiossa* väitetään, ohjelmayhtiöitä oli Suomessa jonkin aikaa neljä, ei kolme (YLE, TES-TV, MTV). Vuosina 1962–1964 Tamvisio nimittäin oli oma ohjelmayhtiönsä, vaikkakin sillä oli ohjelmavaihtoa ja yhteinen toimilupa Helsingin Tesvision kanssa.

Toopelivision suurin heikkous on epä-tasapainoinen sukupuoliasetelma. Kirjan perusteella komediaa ja viihdettä ovat tehneet lähes yksinomaan miehet. Kymmenen tekijäesittelyä kertovat kaikki

miehistä eikä 30–40 lyhyempään tietoisuuteen ole päässyt mukaan kuin muutama naispuolinen hahmo tai tekijä. Huumori(kin) varmasti on ollut miesten valta-alueita televisiossa, mutta kenties esittelynsä olisivat ansainneet esimerkiksi sellaiset koomikot kuin Eija Vilpas, Ulla Tapaninen tai Ritva Valkama?

Naurattajat on puolestaan rakenteellisesti melkoinen sillisalaatti. Kirjan artikkelien joukossa on niin roolihahmojen kuvauksia, tekijäryhmien sekä tv-ohjelmien ja elokuvien esittelyjä, tekijöiden henkilöesittelyjä, lajityyppiesittelyjä (mm. camp, poliittinen viihde, imitaatio, lasten huumori, sotilasfarssit) kuin vuosikymmenten summauksia (mm. *Vuosisaadan räppäjäiset*, *Kasarinaurua*). Mukaan mahtuu vielä muita, vaikeammin määriteltäviä teemoja, kuten hengenvaarallisia kuvaustilanteita, Liisankadun SF-studio, tosielämässä vihaiset koomikot, koomikon esiintyminen suuren henkilökohtaisen surun keskellä ja jopa eräänlainen Spede Pasasen nekrologi (Kuolema golfkentällä). Yksittäisissä artikkeleissa näitä erilaisia lähestymistapoja myös yhdistetään. Esimerkiksi Hansun ja Pirren hahmojen synnystä kertovassa artikkelissa kerrotaan tiivistetysti myös Eija Vilppaan ja Riitta Havukaisen urahistoriat.

Naurattajissa tulee esiin, miten Suomessa on viime aikoina tehty komediaa: vanhat (mies)kaveriporukat ovat kerääntyneet yhteen ja päättäneet, että nyt tehdään jotain. Tällä kaavalla ovat syntyneet muun muassa *Vintiöt*, *Akkaa päälle*, *Lapinlahden Linnut*, *Kummeli* ja jossain määrin myös *Studio Julmahuvi*. Ja vaikka *Kummelia* on erityisesti väheksytty sketsien luomisesta hassujen vaatteiden ja peruukin varaan, yllättävän moni tekijä myöntää monen hahmonsäilyneen juuri samalla tavalla (*Vintiöt*, *Pulttibois*, *Vesku Show*).

Siinä missä *Toopelivisiossa* komedia näyttää lähes täysin miesten tekemältä, *Naurattajissa* nostetaan esiin myös naiskoomikot ja kysymys sukupuolesta. Marjamäki on kysynyt useammaltakin naisnäyttelijältä, miksi naisia on koomikoina niin vähän ja saanut vaihtelevia ja mielenkiintoisia vastauksia. On myös merkillepantavaa, kuinka eri tavoin kirjoissa käsi-

tellään Speden suhtautumista naisnäyttelijöihin. *Naurattajissa* Hannele Lauri, Marjatta Raita ja Marita Nordberg kertovat kukin, että he pyrkivät muuttamaan roolejaan hauskemiksi, mutta Spede ei koskaan sallinut tätä, koska Speden mielestä nainen ei saanut olla hauska. *Toopelivisiossa* viimeisen sanan asiaan saa Ere Kokkonen, joka selittää epäsuhtautumista sillä, ettei Speden ja kumppaneiden vertaisia naiskoomikoita yksinkertaisesti ollut. *Naurattajissa* myös näkemyksellisesti kerrotaan peräkkäisissä artikkeleissa ensin Armand Lohikosken ohjaajanurasta ja sitten hänen vaimonsa Tuija Halosen näyttelijänurasta, jota vaikeutti Lohikosken nurja ja mustasukkainen suhtautuminen Halosen ammattiin parin avioitumisen jälkeen.

Vaikka *Naurattajat* sisältää paljon mielenkiintoista tietoa, myös ongelmia on paljon. Teksti sisältää useita huolimattomia, perustelemattomia väitteitä komedian historiallisesta kehityksestä. Kirjassa muun muassa esitetään, että kaupunki ja maaseutu törmäsivät suomalaisessa komiikassa ensimmäistä kertaa 1970-luvulla, vaikka yleensä tämä törmäys on sijoitettu viimeistään 1950-luvulle. Tekstin tyyli lipsuu välillä tietokirjatyylisestä kritiikkiin tai pikemminkin kritiikkimyyteen, kuten Petteri Summasesta kertovassa artikkelissa: "Hän on reipas velikulta, jolla on sana hallussa, ja kaiken kaikkiaan komediaan sopiva pirstävärkki, josta tytörkin tykkää." Välillä jää hieman epäselväksi, mikä on haastattelun ja mikä kirjoittajan mielipide. Joka tapauksessa tietokirjaksi artikkeleissa esitetään varsin rohkeita väitteitä, kuten "Suomessa lähes poikkeuksetta epäonnistutaan seksuaalisuutta ja vakavaa, yhteiskunnallista draama[a] sekoittelevissa tuotoksissa, jotka usein kääntyvät nimenomaan campin puolelle." Väitettä perustellaan elokuvilla *Levottomat 3*, *Sensuela* ja *Insiders*. Muutaman kerran lennokkaat lauseet lähentelevät suoranaisista asiavirhettä. Esimerkiksi ohjelmaa *Hello, bello, bello* nimitetään "eriskummalliseksi kielenhuolto-ohjelmaksi", vaikka kyseessä oli englannin kielen opetusohjelma ja *Valehtelijoiden Klubi* saa kunnian olla "yksi suomalaisen tv-viihteen

luovimmista tuotoksista”. Suomalaisuus ja luovuus ovat kuitenkin ohjelman kohdalla varsin suhteellisia, sillä *Toopelivision* mukaan *Valehtelijoiden Klubi* oli hivenen muunneltu versio amerikkalaisesta ohjelmasta *The Liars’ Club*.

Kummassakin kirjassa lähestymistapa suomalaiseen komiikkaan on ihaileva. Annalan ja Marjamäen tekstit huokuvat innostusta ja kunnioitusta haastateltuja tekijöitä kohtaan. Kirjat lienevätkin tarkoitettu faneille, jotka haluavat tutustua suosikkisarjotensa historiaan. Ihailusta huolimatta kummassakin kirjassa uusintetaan silti käsitystä suomalaisesta televisioista ”pussinperänä” ja junttihuumorin kehtona, jonka takapajuinen komedia

pelastuu muutamien nerokkaiden tekijöiden ansiosta.

Vaikka *Toopelivisio* ja *Naurattajat* ovat otteeltaan populaareja, tutkijalle hyödyllistä aineistoa niissä ovat juuri tekijöiden haastattelut ja kirjassa kerrotut pienet, tv-ohjelmien ja elokuvien tekoprosessiin liittyvät yksityiskohdat. *Toopelivisio* voi toimia myös käsikirjana, josta tarkistaa tuntemattomampien ohjelmien perustietoja. Myös kirjat itsessään voisivat olla kiinnostavia tutkimuskohteita: millainen historiakuva suomalaisesta komiikasta luodaan, mitä otetaan kaanoniin ja mitä jätetään pois.

Jenni Hokka

JOKUVELI VALVOO – VÄLÄHDYKSIÄ TULEVAISUUDESTA

**Mika Mannermaa: *Jokuveli –
Elämä ja vaikuttaminen ubiikki-
yhteiskunnassa*. Helsinki:
WSOYpro 2008. 244 s.**

Mika Mannermaan uutuuskirjan perus-idea on kiinnostava, mitä kuvaa myös kekseliäs nimi. Nykyteknologia on osa kaikkea inhimillistä ja yhteiskunnallista toimintaa. Tämä tekee jatkuvan tarkailun ja valvonnan mahdolliseksi. Olen itse pitkään pohtinut valvonnan muotoja nyky-yhteiskunnassa ja olin suorastaan innoissani nähdessäni tämän kirjan ilmestyneen. Isoveljestä tulee jokuveli eli kaikki ovat valvovia veljiä ja siskoja. Mannermaa huomauttaakin, että jokuveli-sanana käyttö ei ole sukupuolinen kannanotto, vaan se voisi olla yhtä hyvin jokusisko. Isoveli valvoo-ilmaisun vanavedessä käytetään kuitenkin jokuveli-sanaa.

Kirjan lähtökohtana on ubiikkiyhteiskunta, josta Mannermaa esittää osuvan määritelmän, varsinkin viestintätieteiden näkökulmasta: ”Ubiikkiyhteiskunta on yhteiskunta, jossa langaton tiedonsiirto ja verkottuminen on mahdollista kenelle

tahansa, milloin tahansa, missä tahansa ja minkä välityksellä tahansa.” Kirjan keskeisiä aiheita ovat ubiikin yhteiskunnan kuvailu, ajan ja paikan luonne, todellisuuden muutos, vallankäyttö sekä tulevaisuuden yleinen ennakointi. Teknologia vaikuttaa elämäämme paljon jo nyt ja tulevaisuudessa vielä enemmän. Kirja on yritys hahmottaa, mitä ubiikista kehityksestä yhteiskunnallisesti seuraa. Yhteiskunnallisesti kiinnostavia ovat esimerkiksi pohdinnat uusista ideologioista. Mannermaa toteaa osuvasti, että lähitulevaisuuden merkittävämät ideologiset keksinnöt ovat vielä syntymättä.

Mannermaa tarkastelee ubiikkiyhteiskuntaa paljolti internetin kautta ja kirjassa puhutaan virtuaalisuudesta. Tärkeitä ja kiinnostavia ovat havainnot siitä, miten ”todellinen” elämä ja yhteiskunta ovat kosketuksissa virtuaaliseen ja miten ne sulautuvat toisiinsa. Toisaalta voidaan kysyä, onko järkevää tai tarpeellista erottaa virtuaalinen ja ei-virtuaalinen? Internet nykymuodossaan limittyy monin tavoin todelliseen tai kasvokkaiseen elämään ja yhteiskuntaan, jolloin verkkoelämän eli virtuaalisen erottaminen ei-virtuaalisesta on paitsi vaikeaa, ehkä myös mahdotonta. Tämän perusteella voidaan pohtia, onko virtuaalisen käsite osuva kuvaamaan nykyisenlaista internetiä.

Kirjan sisältö on runsas, mutta samalla hieman hajanainen. Punainen lanka ei